

УДК 378.015.311:002]:316.77

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-4-20>

**Оксана ТУР,**

*orcid.org/0000-0002-2754-9963*

доктор педагогічних наук,

професор кафедри українознавства, культури та документознавства

Національного університету

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Полтава, Україна) *1.oksanetur@gmail.com*

**Людмила ДЕРЕВ'ЯНКО,**

*orcid.org/0000-0001-6271-6571*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українознавства, культури та документознавства

Національного університету

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Полтава, Україна) *derevyanko.adyl@gmail.com*

## **СФОРМОВАНІСТЬ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПОКАЗНИК ЇХ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**

У статті розглянуто комунікативну компетентність як інтегровану якість майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності та як важливий фактор їх професіоналізму. Подано визначення поняття «комунікативна компетентність», у якому увагу зацентровано на важливості емоційно-вольової сфери студента, що визначає його здатність успішно здійснювати комунікативну взаємодію в соціумі. Зазначено, що в психолого-педагогічній літературі питання вивчення сформованості емоційно-вольових якостей майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності до цього часу не було предметом окремого вивчення. Вказано на специфіку роботи в галузі документознавства та інформаційної діяльності, перелічено посади, які можуть обіймати випускники зазначеної спеціальності. Увагу зосереджено на теоретичному осмисленні емоційних якостей характеру майбутнього фахівця, що пов'язано із силою почуттів, які супроводжують його активність, спрямовану на задоволення власних потреб, і залежать від інтенсивності й характеру відповідних переживань, а також на вольових рисах характеру, що визначають енергійність, з якою студент прагне досягти своїх цілей у спілкуванні та керує своїми психічними процесами й станами. Для діагностики сформованості емоційно-вольових якостей майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної було реалізовано тестову методику «Ставлення до критики», враховано що формування комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів, розвиток їх емоційно-вольових якостей можливі за умови комунікативного спрямування навчальних дисциплін, використання дидактичних ігор, інтерактивних неігрових методів навчання, організації освітнього процесу на основі суб'єкт-суб'єктної комунікативної взаємодії викладача й студентів, сприяння участі студентів в позааудиторній роботі тощо. Описано результати тестування та усного опитування майбутніх документознавців, проаналізовано якісні показники позитивних зрушень щодо рівнів сформованості їх емоційно-вольової сфери. Наприкінці статті зроблено відповідні висновки та окреслено перспективи подальших досліджень.

**Ключові слова:** комунікативна компетентність, емоційно-вольові якості, документознавства та інформаційна діяльність, інтерактивне навчання, позааудиторна робота, діагностика.

**Oksana TUR,**

*orcid.org/0000-0002-2754-9963*

*Doctor of Pedagogical Sciences,*

*Professor at the Department of Ukrainian Studies, Culture and Documentation*

*Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic National University*

*(Poltava, Ukraine) 1.oksanetur@gmail.com*

**Ludmila DEREVYANKO,**

*orcid.org/0000-0001-6271-6571*

*Candidate of Philological Sciences,*

*Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies, Culture and Documentation*

*Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic National University*

*(Poltava, Ukraine) derevyanko.adyl@gmail.com*

## **EMOTIONAL AND VOLITIONAL QUALITIES OF SPECIALISTS IN TRAINING IN DOCUMENTATION AND INFORMATION SERVICES AS AN INDICATOR OF THEIR COMMUNICATIVE COMPETENCE**

*The article deals with communicative competence as an integrated quality of specialists in training in documentation and information services and an important factor of their professionalism. The term “communicative competence” is defined; attention is focused on the importance of the emotional and volitional sphere of student’s personality, which defines his or her ability to successfully carry out communicative interaction in society. The peculiarities of work in the field of documentation and information activities are highlighted, the positions that may be occupied by graduates of the specialty are listed. Attention is focused on theoretical understanding of the emotional qualities of specialist’s in training personality, which is connected with the strength of feelings accompanying his or her activity aimed at satisfying their own needs and depending on the intensity and nature of the relevant experiences, as well as on the volitional qualities that define energy, with which the student seeks to achieve goals in communicating and manages his or her mental processes and states. To test the formation of the emotional and volitional qualities of specialists in training in record management and information, test method “Attitude to criticism” was implemented, taking into account that the formation of communicative competence of specialists in training, the development of their emotional and volitional qualities are possible under the condition of communicative orientation of educational disciplines, use of didactic games, interactive non-game teaching methods, organization of educational process on the basis of subject-subject communication interaction of teacher and student, promoting the participation of students in extracurricular work, etc. The results of the test and oral questioning of documentologists in training have been described; qualitative indicators of positive changes concerning the levels of formation of their emotional and volitional qualities have been analyzed. At the end of the article, relevant conclusions have been drawn and prospects for further research have been outlined.*

**Key words:** *communicative competence, emotional and volitional qualities, documentation and information services, interactive learning, diagnostics.*

**Постановка проблеми.** Сучасні соціально-політичні, економічні та культурні перетворення в житті української держави, підвищення ролі інформаційних процесів в усіх сферах суспільної діяльності, а також постійне зростання обсягів інформаційного та документного забезпечення вимагають підготовки високопрофесійних фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, представників новітньої поліфункціональної кваліфікації. Показником якості освіти сучасного фахівця сфери документознавства та інформаційної діяльності нарівні з професійною є комунікативна компетентність – динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, а також індивідуально-особистісних якостей, у тому числі емоційно-вольових, які визначають здатність особи успішно здійснювати комунікативну взаємодію в соціумі.

**Аналіз досліджень.** Проблема формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців різних галузей суспільної діяльності, зокрема розвитку їх емоційно-вольових якостей як важливого компонента зазначеної компетентності, є актуальною в працях багатьох науковців (Баштанар, 2008; Бевзюк, 2014; Бельмаз, 2013; Войзиг, 2016; Винославська, Малигіна, 2006; Пометун, 2007; Ставицька, 2017; Серова, 2005; Тур, 2017; Duck McMahan, 2010; Khairnar, 2015; Myers, Anderson, 2008), але, не зважаючи на велику кількість досліджень з даної проблеми, питання розвитку емоційно-вольових якостей майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності не було предметом окремого вивчення.

**Мета статті** – дослідити стан сформованості емоційно-вольових якостей студентів Полтавської політехніки імені Юрія Кондратюка – майбутніх

фахівців з документознавства та інформаційної діяльності як важливого показника їхньої комунікативної компетентності.

**Виклад основного матеріалу.** Важливим показником рівня комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності (враховуючи специфіку роботи у цій галузі, зокрема на посадах керівників апарату органів державної влади, референтів у службах державної адміністрації, фахівців із соціальних та документно-інформаційних комунікацій, менеджерів з добору, забезпечення і використання персоналу, фахівців у сфері надання інформації та консультативних послуг, прес-секретарів, спеціалістів кадрової служби, інформаційних аналітиків, PR-технологів, координаторів ділових презентацій та проєктів, адміністраторів та модераторів веб-спільнот тощо) є сформованість їхніх індивідуально-особистісних якостей, зокрема емоційно-вольових, які значною мірою забезпечують ефективну міжособистісну взаємодію.

Емоційні якості характеру людини пов'язані із силою почуттів, які супроводжують її активність, спрямовану на задоволення власних потреб, і залежать від інтенсивності й характеру відповідних переживань, зокрема таких, як: пристрасність – емоційна стриманість; емпатія (співчутливість) – емоційна нечутливість; теплота, привітність – відчуженість, заздрість; приязнь, повага – злість, гнів, образа тощо. Висока позитивна емоційність робить будь-яку людину приємним співрозмовником, оскільки інтерес і співчуття до партнера в неї виявляються виразно й зрозуміло; виразна емоційність у поєднанні з адекватною впевненістю у собі, з привітністю, тактовністю, доброзичливістю сприяють кращому взаєморозумінню й відповідно дружнім стосункам. Форми та інтенсивність виявлення емоцій значною мірою залежать від вихованості, рівня культури особистості. Переживання позитивних емоційних станів (дружби, симпатії, прихильності) чи негативних (суму, страху, ненависті тощо) завжди супроводжуються відповідними їм вираженнями, особливо зовнішніми засобами (жестами, мімічними та пантомімічними рухами), що потребує формування в майбутніх фахівців витримки й культури їх прояву з метою позитивного впливу на їх комунікативну взаємодію та стосунки в колективі. Удосконалюючи комунікативно значимі, експресивні способи вираження емоцій і почуттів, людина, разом з тим, вдосконалює свою здатність сприймати й розуміти різні форми й відтінки вираження переживань іншої людини та уміння їх розпіз-

навати; водночас розвивається вміння користуватися емоціями з метою впливу на інших. Ця здатність допомагає в професійно-комунікативній діяльності не лише педагогам, психологам, юристам, але потрібна й фахівцю з документознавства та інформаційної діяльності, який, розпізнавши завдяки спостережливості внутрішні стани та переживання клієнта, співробітника, колеги та ін., може діяти на них, управляти їхньою увагою, керувати ними, впливати на них виявленням власних експресивних емоцій і почуттів з метою досягнення успіху у вирішенні комунікативних проблем у професійній, громадській, навчальній та інших сферах діяльності.

Вольові риси характеру студента визначають енергійність, із якою він прагне досягнення своїх цілей у спілкуванні та керує своїми психічними процесами й станами, зокрема це: наполегливість, цілеспрямованість, ініціативність, рішучість, самостійність, самовладання, витримка, дисциплінованість тощо. Майбутній фахівець, якщо він вольова людина, то вміє: гальмувати небажані свої стани; перемагати нерішучість, підвищуючи таким чином упевненість у собі; приховувати образи, неприязнь і вести себе привітно; стримувати роздратування й бути врівноваженим; керуватися у своїх діях не випадковими прагненнями, а стійкими переконаннями й принципами; самостійно ставити перед собою завдання й без нагадування й спонукань інших виконувати їх; своєчасно та обдуманно приймати рішення, у тому числі в складних нестандартних обставинах, долати труднощі, що виникають на шляху до досягнення мети; критично ставитися як до власних вчинків і дій, так і до вчинків інших, не піддаватися негативним впливам інших; володіти собою, керувати власною поведінкою й комунікативною взаємодією. Як зазначає І.Трухін (Трухін, 2005: 234), вольові якості майбутнього фахівця характеризують сформованість його комунікативної компетентності не самі по собі, а у поєднанні з іншими, особливо моральними якостями. Високо моральна й вольова людина, яка визнає лише демократичний вид спілкування, втілює свої вольові якості у позитивне лідерство й допомогу партнерам у несприятливих для них ситуаціях взаємодії.

Емоційно-вольові якості особистості тісно пов'язані з мисленням, оскільки допомагають пізнавати певні процеси чи явища, змінювати хід мислення, стимулювати його тощо. Уміння свідомо управляти емоційно-вольовою сферою є однією з головних ознак професіонала-документознавця. З метою формування таких умінь на

заняттях доцільно, зокрема, організувати різноманітні дискусії.

Дискусія – це інтерактивна взаємодія, аналітичний діалог з певної проблеми, з якої існує багато різних думок, аргументів, точок зору. Участь у дискусії студентів сприяє формуванню в них комунікативної компетентності, розвитку самостійного мислення, рефлексивних здібностей, навичок спілкування (уміння слухати, говорити, переконувати, обстоювати свої погляди, аналізувати й аргументувати твердження, критично оцінювати чужі й власні судження тощо)

Передусім викладач має скласти план дискусії, запропонувати його студентам для ознайомлення й підготовки обговорення. З метою тематичного спрямування дискусії він також повинен скласти запитання. У підготовці дискусії важливо застосувати інформаційні технології, інтернет, мультимедійний зв'язок, систему доступу до банків інформації тощо. Викладач має коригувати хід спільної діяльності зі студентами, надихати їх на ефективну взаємодію між собою, передбачати питання, що ведуть до зіткнення думок, пошуку аргументів, поглибленого аналізу проблеми, наприклад: «Як Ви дійшли такого висновку, ваші міркування?», «Які аргументи й факти свідчать на користь Вашої думки?» тощо. Дискусія має закінчитися збереженням наявних розбіжностей між учасниками обговорення. Важливо, щоб студенти – учасники дискусії виступали партнерами, співавторами колективного обговорення, щоб позиції сторін як взаємовиключали, так і взаємодоповнювали одна одну, встановлювали ступінь істинності кожної, щоб обговорення ґрунтувалося на всебічному аналізі, колективній діяльності, формуванні спільної думки.

Проведення дискусій сприятиме формуванню в студентів навичок вільно орієнтуватися в різноманітних видах інформації, брати участь в обговореннях, діалогах, суперечках, аргументовано, коректно висловлювати власні думки, конструктивно будувати взаємостосунки з колективом у різних типових і нетипових ситуаціях. Так, наприклад, типовим, але неоднозначним є факт критики у колективі. Декому критика йде на користь (формується такі риси, як: діловитість, врівноваженість, мужність, відкритість, чесність, відповідальність), дехто її терпить (контролює власну емоційність, разом із тим відчуває образу, бажання помститися, виправдати свої помилки), а хтось вступає в активну боротьбу з тими, хто їх критикує (можуть втрачати відчуття міри, допускати грубощі, різкі висловлювання, агресію).

Необхідно зауважити що критика, у тому числі під час дискусії, не завжди буває конструктивною, інколи вона може бути зумовлена й такими факторами, як: наявність у опонентів певних стереотипів, установок, оцінок, поглядів, переконань; прагнення зробити передчасні висновки, не отримавши вичерпної й достовірної інформації; перенесення враження від однієї якоїсь характеристики людини на весь її образ; присвоєння іншому за аналогією із собою власні якості та емоційні стани; відсутність бажання дослухатися до думок інших людей та інші.

Для діагностики емоціно-вольових якостей, що визначають ставлення майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності до критики, було використано тест «Ставлення до критики» (Серова, 2018: 75). Текст опитувальника містив 16 запитань, зокрема такі, як: *Чи вважаєте ви критику методом викорінення недоліків у роботі окремих студентів своєї групи та колективу? Як ви ставитесь до публічної критики? Як ви ставитесь до самокритики? Чи намагаєтесь Ви висловлюватися м'яко, коректно, тактовно, так, щоб не образити людину, коли висловлюєте їй критичні зауваження? Уносите Ви під час критики якусь пропозицію для виправлення ситуації чи обмежуєтесь указівками на наявні недоліки? Яка зазвичай Ваша перша реакція на критику? Яку поведінку Ви обираєте, відповідаючи на критику? Чи виявляєте Ви почуття неприязні до того, хто Вас критикує? Як в подальшому Ви будujete свої стосунки з людиною, яка вас критикує? Як ви ставитесь до тих, хто сам себе критикує?* та інші.

Виконання тесту передбачало обрання одного з трьох варіантів відповідей на кожне з шістнадцяти запитань. Запропоновані відповіді були: 1) ствердними (*так, я вважаю критику необхідним і нормальним елементом життєдіяльності будь-якого колективу; так, я намагаюся критикувати не більше, ніж за один недолік; так, я вважаю, що той, хто критикує, має щось запропонувати, інакше він не повинен критикувати, тому я намагаюся внести якісь пропозиції та інші*); 2) заперечними (*критика тільки ускладнює взаємостосунки в колективі, тому я її не визнаю; не варто себе критикувати, оскільки завжди знайдуться ті, хто це зробить та інші*); 3) проміжними (*критика допустима, але не слід перебільшувати її роль і застосовувати занадто часто; зазвичай я знаю власні недоліки, але не поспішаю себе критикувати; усе залежить від особистості, якщо вона надто образлива – враховую це, а якщо ні – особливо не переймаюся дипломатією*

та інші). Крім того, було виокремлено рівні ставлення до критики: рівень позитивного ставлення (РПС), що відповідає високому рівню сформованості емоційно-вольових якостей (кількість набраних за тест балів становила від 34 до 46); рівень терпимого ставлення (РТС), що відповідає середньому рівню сформованості емоційно-вольових якостей (кількість набраних за тест балів становила від 19 до 32); рівень негативного ставлення (РНС), що відповідає низькому рівню сформованості емоційно-вольових якостей (кількість набраних за тест балів становила від 8 до 18). Число набраних балів визначали за шкалою оцінювання відповідей.

Дослідження рівня сформованості емоційно-вольових якостей на основі вказаної вище тестової методики проводилось серед студентів – документознавців Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» на початку й наприкінці формування експерименту. Студентів було розподілено на дві групи – експериментальну (60 студентів) та контрольну (62 студенти). У визначеній контрольній групі (КГ) педагогічний процес здійснювався за традиційною навчальною програмою без акцентування уваги на проблемі формування комунікативної компетентності, зокрема розвитку емоційно-вольових якостей. В експериментальній групі (ЕГ) професійна підготовка студентів здійснювалась з урахуванням розвитку їх емоційно-вольової сфери. Така підготовка відбувалась внаслідок засвоєння відповідних знань під час вивчення комунікативно-спрямованих навчальних дисциплін, використання дидактичних ігор (Коломієць, Конопленко, 2015: 58) та інтерактивних неігрових методів навчання (дискусія, диспут, дебати, ток-шоу, круглий стіл, мозковий штурм, метод проєктів тощо), організації освітнього процесу на основі суб'єкт-суб'єктної комунікативної взаємодії викладача й студентів, що сприяло формуванню у майбутніх фахівців комунікативної компетентності, розвитку в них емоційно-вольових якостей (Ткачова, Тур, 2017: 141).

Значне місце в системі формування емоційно-вольових якостей майбутніх фахівців-документознавців відводилося самостійній позааудиторній

роботі: 1) участі майбутніх фахівців у діяльності студентського самоврядування (вирішення питань навчання, побуту, захисту прав та інтересів студентів, участі в управлінні ЗВО тощо), яка характеризується їх активністю й самостійністю; 2) залученню студентів до різних форм та видів позааудиторної навчально-виховної роботи (читацькі конференції, науково-дослідна робота, наукові гуртки, дискусійні клуби, круглі столи, диспути, допомога соціальним службам, свята, зустрічі, творчі студії, екскурсії та ін.). Участь в позааудиторній роботі сприяла формуванню емоційно-вольових якостей, зокрема здатності наполегливо й цілеспрямовано працювати, виявляти ініціативу, рішучість, самостійність, самовладання, витримку, дисциплінованість, перемогати нерішучість, приховувати образи, неприязнь, стримувати роздратування й бути врівноваженим, самостійно ставити перед собою завдання й досягати мети; долати труднощі, критично ставитися до себе й інших, володіти собою тощо. Студентам не нав'язувалося примусове формування в них рис і якостей, доцільних з погляду викладача (ЗВО, держави), але створювалися оптимальні умови для їх соціалізації, самостворення, саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації, за яких можливе вироблення позитивних, затребуваних суспільством емоційно-вольових якостей.

За результатами тестування було з'ясовано, що високий рівень (РПС) мали 25% студентів ЕГ до експерименту і 41,7% студентів після нього; середній рівень (РТС) – 26,7% студентів до експерименту й 51,7% після; низький рівень (РНС) – 48,3% студентів до експерименту і 6,6% після. У КГ до експерименту ці показники склали 24,1%, 25,9% і 50,0%, а після – 34,5%, 36,2% і 29,3% відповідно (табл. 1).

Аналізуючи результати сформованості морально-вольових якостей, необхідно зазначити, що середні показники у порівнянні даних початкового і кінцевого етапів зросли: в ЕГ за високим рівнем на 16,7%, у КГ – на 10,4%; за середнім рівнем – в ЕГ на 25%, у КГ – на 10,3%. За низьким рівнем зменшилися: в ЕГ – на 41,7%, у КГ – на 20,7%. Узагальнення цих змін графічно відображено на рис. 1.

Таблиця 1

Рівень	ЕГ (60 осіб)			КГ (62 особи)		
	до експерименту	після експерименту	приріст	до експерименту	після експерименту	приріст
високий	25%	41,7%	+16,7%	24,1%	34,5%	+10,4%
середній	26,7%	51,7%	+25,0%	25,9%	36,2%	+10,3%
низький	48,3%	6,6%	-41,7%	50,0%	29,3%	-20,7%

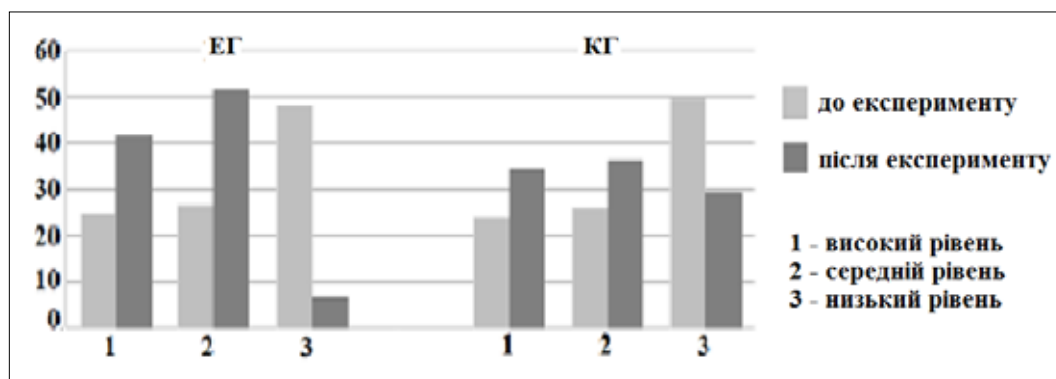


Рис. 1. Рівень ставлення до критики

Отже, різниця між підвищенням показника сформованості морально-вольових якостей за високим рівнем в ЕГ порівняно із збільшенням його у КГ становить 6,3% (16,7–10,4%); за середнім рівнем – 14,7% (25–10,3%); за низьким рівнем – навпаки – зменшилась на 21% (41,7–20,7%).

Отримані результати формульованого експерименту щодо визначення рівнів сформованості емоційно-вольових якостей майбутніх спеціалістів засвідчили, що багато студентів експериментальної групи усвідомили і переосмислили своє ставлення до критики. Збільшилася кількість студентів, які з розумінням сприймають критику, спокійно на неї реагують, відкрито визнають свої помилки, не виправдовуються і не перекладають провину на інших, намагаються не виявляти негативних емоцій. Наведемо кілька висловлювань майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, що характеризують їхнє ставлення до критики: «Раніше мені дуже не подобалося, коли мене критикували (батьки, вчителі, друзі). Я вважала, що їхні зауваження несправедливі й намагалася за будь-яку ціну виправдати себе. Через це виникали непорозуміння, що інколи переростали в конфлікти. Зараз я прислухаюсь до критичних зауваг, бо вважаю, що конструктивна критика допомагає мені змінитися на краще» (Олена, 3 курс); «Я не люблю, коли зі мною не погоджуються, намагаються мене повчати, але, якщо ще два роки тому я міг висловити своє невдоволення у грубій формі, то зараз намагаюся стримувати свої емоції, адже розумію, що всі люди різні й кожен має право на свою думку» (Олексій, 4 курс); «Критику я не вважала ніколи поганим явищем, але не любила, коли її застосовували до мене. Сьогодні я розумію, що жодна людина не є досконалою, і якщо хтось вказує на твої недоліки, та ще й у коректній формі, треба бути вдячним цим людям за їхню небайдужість» (Катерина, 3 курс).

**Висновки.** Отже, сформованість емоційно-вольових якостей майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності є визначальним чинником результативності сформованої в них комунікативної компетентності. Розвиток цих якостей має стати одним із головних завдань студентів, адже високий рівень їх сформованості забезпечує належне адекватне ділове спілкування й ефективне регулювання спільної діяльності. Саме розвиненість емоційно-вольової сфери майбутнього документознавця визначає його *контактність* (здатність встановлювати професійно-ділові й інші соціальні контакти, що об'єднує комунікабельність, товариськість, відкритість характеру, інтерес до людей і бажання більше знати про них, високий рівень домагань у сфері міжособистісних стосунків, честолюбний потяг до підвищення самооцінки, здатність привертати людей до себе, здатність бачити себе очима іншої людини, здатність вислуховувати, розуміти й переконувати співрозмовника тощо), *адаптаційну мобільність* (якості, пов'язані з поведінкою майбутнього фахівця у структурі міжособистісних стосунків, у колективі – здатність протистояти дестабілізуючому впливу негативної поведінки, ініціативність, толерантність тощо); *стресостійкість* (якість характеру майбутнього фахівця, що виявляється у єдності інтелектуальної, вольової, емоційної стійкості до зовнішніх впливів. Від спеціаліста часто очікують миттєвих рішень на ділових нарадах у гострій суперечці, коли працювати доводиться в умовах дефіциту часу й браку інформації, на фоні особистісних і виробничих конфліктів, перебуваючи весь час на очах інших людей. Борня думок і самолюбства обов'язково супроводжує кожне демократичне обговорення проблем і прийняття колективних рішень, та зберігати у цих умовах самовладання і тверезість мислення можуть не всі. Стресостійкість є якістю, яку можливо покращити

тренуванням, звичкою повсякденної напруженої творчої праці).

Ефективне формування емоційно-вольових якостей майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності можливе за умови використання інтерактивних методів. Саме інтерактивне навчання, зокрема активна участь студентів у дискусіях, диспутах, дебатах, круглих столах, різних ток-шоу, ділових, рольових, інтелектуальних іграх та ін., сприяє набуттю ними необхідних у майбутній професійній діяльності комунікативних навичок: виявляти позитивні індивідуально-психологічні якості (увічливість, чемність, товариськість, толерантність, повага й увага до співрозмовника, уникнення зверхності, негативних оцінювань, роздратованості); створювати відкриту, доброзичливу, приємну атмосферу спілкування; встановлювати й підтримувати психологічний контакт з іншими, управляти своїми емоціями, співпереживати, розуміти й урахувати почуття й потреби оточення під час спілкування; виявляти високу соціальну активність, конкурентоздатність, підприємливість, гнучкість,

мобільність, здатність презентувати себе на ринку праці; вільно й компетентно спілкуватися в діалоговому режимі, зрозуміло доносити інформацію, висловлювати власні рішення, висновки, пояснення; виявляти вольові якості – критично мислити, відстоювати особисту позицію, тощо. Опанування студентами зазначеними комунікативними навичками дозволяє їм стати вільними, вольовими, емоційно стійкими, а також толерантними, оптимістичними, готовими долати труднощі в навчальній і подальшій професійній діяльності, створює необхідні умови для формування й розвитку їх комунікативної компетентності.

Разом з емоційно-вольовими характеристиками розвиток індивідуально-психологічних якостей майбутніх документознавців як показника сформованості їхньої комунікативної компетентності визначає також розвиненість інтелектуальних та морально-естетичних особливостей. Тому подальшим напрямом дослідження має стати вивчення стану їх сформованості як важливої умови комунікативного розвитку особистості майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Серова Л. Г. Тести для відбору персоналу. Київ : Ліра, 2018. 253 с.
2. Трухін І. О. Соціальна психологія спілкування : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 336 с.
3. Kolomiets S. S., Konoplenko L. O. A model for teaching speaking English for Specific Purposes (information security) using business game. *Advanced Education*. 2015. № 3. P. 58–63. DOI: <http://dx.doi.org/10.20535/2410-8286.44209>
4. Stavytska I. The formation of foreign language competence of engineering students by means of multimedia. *Advanced Education*. 2017. № 7. P. 123–128. DOI: <http://dx.doi.org/10.20535/2410-8286.95301>
5. Teachova N., Tur, O. Didactic game as an advanced method of communicative competence formation in future specialists in documentation and information services. *Advanced Education*, 2017. № 7. P. 141–145. DOI: <http://dx.doi.org/10.20535/2410-8286.90021>

#### REFERENCES

1. Serova, L.G. Testy dlia otbora personala [Tests for personnel selection]. Kyiv : Shkilnyi svit, 2018. 253 p. [in Ukrainian].
2. Truhin, I.O. Sotsialna psikhologiiia spilkuvannia [Social psychology of communication]. Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury, 2005. 336 p. [in Ukrainian].
3. Kolomiets S. S., Konoplenko L. O. A model for teaching speaking English for Specific Purposes (information security) using business game. *Advanced Education*. 2015. № 3. P. 58–63. DOI: <http://dx.doi.org/10.20535/2410-8286.44209>
4. Stavytska I. The formation of foreign language competence of engineering students by means of multimedia. *Advanced Education*. 2017. № 7. P. 123–128. DOI: <http://dx.doi.org/10.20535/2410-8286.95301>
5. Teachova N., Tur, O. Didactic game as an advanced method of communicative competence formation in future specialists in documentation and information services. *Advanced Education*, 2017. № 7. P. 141–145. DOI: <http://dx.doi.org/10.20535/2410-8286.90021>